

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 1.

Tilleggsspørsmålnr. -

Emne: Transport av høy

Oppskr. av: Asle Skjæveland

(adresse): Leveld

Fylke: Buskerud

Herad: Asal

Bygdelag: Nordbygd

Gard: Skjæveland

G.nr. 64 Br.nr. 804-6

l'lykket l
o'lang o

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Ja.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Når eg skal prøve aa skriva lidt um "transport av høy", so for eg helst skriva i forteljeform, slikt som eg hugsar det fraa 1880 aari og framover. Nammen paa lurt gras var og er noo ogoo jamnast, for (lang o) ell høy, derav namnet forle. høysle. Kornet me dyrkar her er vanlegt bygg. Skundom lidt havre. Når kornet var skaart aa bundt opp paa staur aa det so var lurt, kallast det "lo' lang o" derav "lo' høyring". Det mest vanlege transportreidskap har vori og er til dels enno slikt (høysle). Um sumaren og jamt fraa bar mark, "kroting", men um veterens "jodnoting", (med jern ell staalsenger under meierne.

Paa kvar gard hadde di gjerne fleire høyslar, ein vetusle og ein par sumarslar heime og so hadde di jamnast ein sle fraa heimstole og ein paa langstole. Vetuslen var noke lenger og større enn sumarslen, men med vegniir og karr baade framme og bak. So var det slegrindar paa vidorne. Di var festa til vegniirne antil med spindlar ell med kerkar.

7
i grind og bjelkejor, i vegmeien. Øverst var
den festa til karrren med spendlar, og vidjelikekjer
ell no veimare med staaltraad ell grasse
jernlikekjer. Til aa hjule (snöre) lasset saman
med var höystongi. Det var fin björteklupeliket
lang med sken. Dei bara eit hot i den enden,
der klupen er samanvokse og festa den med
spendlar til framkarrren. I den andre enden
sette dei paa eit kvetre der den festa karrtoget i.
Karrtoget var oftast i gamal tid av vidje
likekjer med ein briskekerok i enden til aa
festa ned i karrren. Naar dei skulde ha store
lass h. a. fraa fjellet, so hadde ^{dei} gjerne eit par
"umlaag" paa kvar side millom höystongi
og grind. So hjulte dei lasset saman med
tvaa reip. Lumarsten var laga umlag som
vetresten, men var skuttare og lettare. Den var
gjort av berre krevykte tulst gamal god björte.
Det var vanleg berre tvaa "hyolne" (kvetre) paa
den sken. Naar dei hadde köyet ei tid so
meierne var slitne noko laut sken stengjast
d. v. s. dei laut felle under meierne stengjast
gar av tre, som dei daa slit paa til dei var
utslitne, aa so laut dei ha under nye att.
Her som er so brattlendt var det tungt aa
köyra for til gards paa saam mark, so
derfor hadde dei fleste ei ell tvaa löur, nede
paa jordet og fekk det meste foret inn der,
og köyrde det til gards paa vefjore. Men ein
del for maakte dei no köyre upp aab gardsloun
likevel, og so all löe laut inn der um hausten.
Det vart ein stor lette daa dei fekk hjulsten,
(kjerresten). For lengi det er sidan den kom i bruk
her, er ikkje godt aa segja, men nokor hybridskap

II.

brukt best vist i Skeje her fyr. aalmanvegen kom gjennom bygdi her, i 1850-60 aari. Hjulslen, var umlag som ein vanleg høysle övre delen med karrar og slagrindar. Skiarna var berre bratta og attover til fyrste kydna, der det var „fjeteu og „stabanu“ som paa ein annan sle. „Sisnerne“ gjetek so vidare attover so lang som slen skulde vara. Umlag midt under slen, ell so langt attover at Skeje lasset lettast upf. fremst naar du høyrede, hadde du daa hjuli under. Dei slo daa ein klämp under remmen, aa bara hol gjennom, og slo i ein bolt gjennom remmen og hjulakeset. For det første laast du hjuli fraa arbeidskjerra, derav er truleg namnet kjerrioteu, men seinare fjetek du gjort lidt mindre hjul, so slen vart laagare. Hjulslen var umlag 60 mtr. lang og vel 60 mtr. breid mellom remmerne, og kunde liööe paa ikring 1 step (160kg) turk for. Den gamlaeste hjulslen eg har sett hadde hjul av berre trevyrke. Hjul var slei saman av tvo plankuhjulskar og ein solid björkekarle til aks.

Eg skal so gaar over til aa svare paa spørsmaden. Sp. 1. Her er itekje stor skildnaden, paa store og smaa gardar og husmennar, er her itekje, men det er nokre smaa bruk som itekje har trist aa du ber ell dreg inn foret, ell du fer laant trist paa ein gard um det höver so. I gamle dagar, slo du mykje i utmarken baade i kinnhamne, og i fjellmyrarne, men no er det umlag hullt slutt med det, og grunnen er vel helst at arbeidshyalpi er for litin og dyr. Det har minke aar for aar kanstje mist i krigsaari 1914-18.

Sp. 2. Naar du slo i utmarken, so laut du nok, som oftaast bara samman, foret ell staarven, som det jamnaast var. Daar brukte du helst kjeppband.

kjeppband

Kjeppbandet lages av ein, grunn, fin björke ell vierrenning umlag 3 mtr. lang. Du kvistar, den fint til ut mot toppen, men den ^{toppen} ~~den~~ stikke voraast. So tek du ein mindre björkekvist aa legg kopparne samman vris du godt samman til det star seg ei lykkestje paa aa tvinnar, so den vesle kvisten upover bandet til ein liten kvist og stikke enden innum den og kjeppbandet er ferdigt. Vil du ha bandet lenger lagar du ein vidjelikk i lykkestja paa bandet. Du legg so bandet paa marken mid lykkestja undan bakka, so kjembar du fork samman til kjembar som du legg paa bandet, vanleg tre kjembar. So tek den som skal bera, opp den enden paa bandet, som lykkestja er i og den som er bakastfor, tek opp treunden, bøy gjer bandet og stikke det gjornom lykkestja. Du vörör so böle godt samman. So tek den som er bak godt tak i bandet mid ved marken, og den som skal bera, tek treunden paa bandet, og du lyfter bölin opp paa aksli ell summe vil ha den like opp paa hovudet. Den tredje vanleg vil 30 kg. i kvar böle, aa du reknar daa at det stulde vara 12 böler i eit sekkelass. Dei brukte stundom eit anna baretog. Dei laga ein star 60-70 cm lang og bara eit hol i den sime enden, aa hadde so eit hamputog festa dertil, ell du brukte berre eit reip. Det var no helst i utmarken og i fjellgrun du bar foret samman solids. Heime brukte me nok ogsaa aa bera inn for, især den det var flatt land. Me tok daa tvordelte fine staurar aa slo paa tran tvortre og sette kjembarne oppaa der.

Skunden naar du hadde sett foret i saator, tok du
 fram slette, beire staurar, aa stakke du under saata,
 lyfte den opp, og bar den slik til loun.

Faa smaabruk der du ikkje hadde heist, har du no
 etter at hjulreidskap kom i bruk. laga seg eit lett lite
 hjulpar med dragarmar oppaa og karrar og grindar
 som paa ein slæ aa drar inn foret paa. Um veken
 brukte du ofte skikjelte til dette bruk. Nokon annan
 reidskap til aa frakte høg paa kjerner, eg ikkje til
 hur fyr høgvogni kom i bruk.

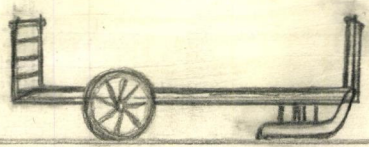
Sp. 3. Som eg fyr sagt so var det loun med paa jordet, der
 du hadde onest foret inn um sumarn, og køyde
 det so opp paa vefjore, like so paa stolarne.

Sp. 4. Som fyr nemnt, vart vel ikkje hjulreidskap
 i bruk hur fyr i 1850-60 aar. Min morbror
 Torstein Lappagaard gjorde den fyrste kjerra hur
 i 1852. Sidan utover vart det nok laga enkelte
 arbeidsvogni, men høgvogni var det nok sjeldan
 aa sjaa fyr 1910-20. Num no du sidste 10-20 aar
 er høgvogni vorte eit vanlegt transportreidskap
 paa dei fleste gaardarne hur. Høgvogni er so vel
 kjend, at eg skriv ikkje mykje um den. Den
 har svingke paa forstillingen, so den er lett aa
 smaa, og so har den karr foran og bak, med
 sleagrindar og høgstang som paa høgslæ.
 Du kan lesse paa vogni vel eit stkipund (160 kg.)
 ell 5-6 bolar. Nokon reglar um kor du fekk køyre
 veit eg ikkje um, men so køyde vanlig kvar
 mann paa sin eigedom. Nokon reglar for det
 sidste lasset, har eg aldri høyr um hur.
 Sumarhæsi hjulde (smørde) me lasset berre
 med høgstangi, men vefelæsi hadde me fram
 umlagg (lange björkerumar) paa kvar side

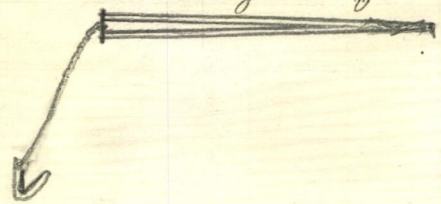
av högstangi, og kjulte so lassiet samman med,
 kvan riip. (kvanpetog) som gjete rundt lassiet.
 Fraa fjellet hadde di oftast store lass, gjerne
 2-2½ skep. (320-400 kg.) Di la daan tvo kavlar
 paa slabotten, som var lidt lenger enn sken
 var bred, bara hol i endarne og festa grindar
 me med spindekar, so lassiet vart breidd i
 botten. E gammel tid ^{daa} di omme mytje meir i
 utmarka, var di ofte langt til fjels, gjerne 2 mil
 og vel det, og slo staarr i myrarnes der. Di sette
 daa staarren saman i stakkar med eit lass
 i kvar stak. Di rekna vanleg 12-14 bolar
 i lassiet, ell kvan sumarlass i eit vetrelass.
 Me har aldri bruket meir ell ein høst for lassiet
 her um sumaren.

Sp. 56. Nokon fellislaatt var det itekje, kvar hadde sine
 slaattekingar og slaattemyrer. Sløy og staar
 vart jamt hurnkoyrt um hausten, so snart det
 kom lidt snø og myrarnes var frosne og
 det hadde vorte sterk nok is paa fjern og
 votni. Di samdiot daa eit ell flere stolslag
 som hadde same vegen, um aa reise ein dag
 aa broike og stike vegen, d. v. s. segja, di sette
 med stakar etter vegen, so di fann den att
 um det vart snø og snødrev. Men so kunde det
 stundom at snøen kom stor paa ufrassen (tien)
 mark, so di itekje kunna koma att langfelli um
 hausten. Daa laut di passie paa um snøen vart
 fast ut paa vebren ell paa vaarparten, skarafors
 aa koyrde daa med lugar paa hestefote.
 No er det arbeida koyreng paa dei fleste stolar
 so di kan koyre so snart det er kome ein snøkrav-
 ja summe, som itekje har lang, koyer, heim foret um
 sumaren paa koyrogn ell bit.

Hjulslæ

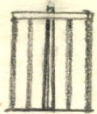
Høystang

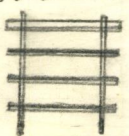
Stjeppeband

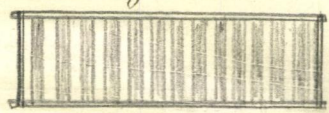
Trambærr

Bakbærr

Slaggrind

124

NORSK ETNOLOGISK GRANSKNING

124

NORSK ETNOLOGISK GRANSKNING